

VARIAȚIE ÎN CONSTRUCȚIA VERBULUI ÎN ROMÂNĂ VECHĂ

GABRIELA PANĂ DINDELEGAN

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”
al Academiei Române și Universitatea din București*

1. Considerații preliminare

1.1. Variația din construcția verbului pentru secolele al XVI-lea – al XVIII-lea, așa cum ne-o înfățișează corpusul excerptat (alcătuit din textele editate, de diverse tipuri, din perioada 1500–1780), este extrem de bogată și de diversificată tipologic. Unele tipuri de variație au dispărut, dar cele mai multe, după cum se va vedea, se regăsesc și astăzi, cu singura deosebire că și-au restrâns mult frecvența de apariție.

1.2. Bogăția de fapte oferite de corpus permite realizarea unei tipologii a variațiilor din construcția verbului, precum și o descriere mai detaliată a fiecărui tip. Dintre cele mai semnificative tipuri de variație sintactică și morfosintactică a verbului din româna veche amintim:

- poziția variantă a auxiliarelor și a cliticelor în raport cu verbul lexical (1a–c);

- (1)
- a. Doamne sănt 50 derepți în orașu, **piiardere-ai** aceia și **n-ai cruța** acelu loc derept 50 derepți ce sănt într-însul? (PO.1582: 51 / 24)
  - b. Toți amu **învie-i-va** Dumnezeu (CC².1581: 36 / 37) vs și-**i va aduna** (CC².1581: 37 / 1)
  - c. ce-**amū fost** datori să facemū, **făcut-amū** (CC².1581: 19 / 18)

- repetarea cliticului pronominal atașat verbului în antepunere și în postpunere (2a–c), alături de construcția prototipică, cu cliticul nerepetat (2d,e); pentru detalii, vezi Ușurelu (2014: 359–83);

- (2)
- a. și **ș-au** pusu-**ș** trupurile ceale moarte (DPar.1683: 121 / II / 17^f)
  - b. care **ș-au** căscatu-**ș** gura (DPar.1683: 120 / II / 16^f)
  - c. de **s-ar** tăbărî-**să** oaste cât de mare (DPV.1673: 177)
  - d. care **ș-au** întors fața de la casa lui Iiacov (DPar.1683: 127 / II / 23^f)
  - e. nice pământul (...) **s-ar** cutremura (DPar.1683: 190 / III / 44^v)

- infinitiv cu „**a**” (3a) vs infinitiv cu „**de a**” (3b) vs. *bare-infinitive* (infinitiv fără „**a**” (3c)), variație care se adaugă celei preponderent morfologice infinitiv lung verbal (3d) vs infinitiv scurt (3e); pentru discuții amănunțite, vezi Nedelcu (2013);

- (3) a. iar voi aveți cuvânt **a-i darea** răspunsu (DÎ.1600: XXXI)
 b. loc **de a să ascunderea** nu iaste (Ev.1642: 200)
 c. **scăpa** n-au unde; ca să putem **cânta** și **a grăi** (CC².1581: 108 / 8)
 d. Să ne dea măriia lui **a știrea** (DÎ.1600: XLIV)
 e. de ne-ați dat **a ști** de rândul munților (DÎ.1592: LXXXII)

• infinitiv lung verbal vs infinitiv lung cu statut de categorie mixtă (vezi Pană Dindelegan 2014a și bibliografia), ultimul apărând fie cu encliticul nominal „-a” și regim tranzitiv (4b), fie cu encliticul nominal „-a” și regim de genitiv (4c);

- (4) a. Și stătu nărodul de **aducere darure** (PO.1581–2: 217 / 6)
 b. paie și obroc deade lor, și apă **de-a spălarea picioarele** aceluia (PO.1581–2: 64 / 32)
 c. loc **de-a ținerea răvașurilor** orașului (CDict.1691–7: 52)

• verbe modale cu ridicare a complementelor și a cliticelor pronominale (5a–e) vs aceleași verbe fără ridicare de complemente și de clitice (5f–g); vezi și Nedelcu (2014);

- (5) a. să **o putem dobândi** de la Hristosū Isusū (CC².1581: 85 / 22–3)
 b. noi **ne putem vindeca** și derepta (CC².1581: 279 / 32)
 c. iară **acelū veșmântū nu-lū putem avea** (CC².1581: 308 / 2)
 d. nu **se cutezară apropiia** de însul (PO.1582: 214 / 30)
 e. Deaci nu **mă cutedzu atinge** d-insă (Prav.1560: 230^f)
 f. ca **să putem** și noi **a derepta toate lucrurile** cealea bunele (CC².1581: 85 / 21)
 g. Ce omū **ară cuteza** (...) **a se apropiia** de un împăratū (CC².1581: 113 / 7)

• verbe impersonale cu ridicare de subiect și acord (6a–d) vs impersonale cu ridicare de subiect fără acord (6e–f) vs impersonale fără ridicare de subiect (6g–h); pentru alte exemple, vezi Pană Dindelegan (2013);

- (6) a. **Eu**_{1SG} **trebuie**_{1SG} de tine a mă boteza (CC¹.1567–8: 167 / 218^f)
 b. **Câte lucrure**_{PL} **trebuie**_{3PL} să fie în rugăciune? (CS_{xii}.1608: 292)
 c. **Trei lucrure**_{PL} **se cad**_{3PL} să aibă omul cine va să facă judecată și dereptate (FD.1592–604: 148 / 533^f)
 d. **Florinții**_{PL} **se cad**_{3PL} să lă fie omul stăpân (FD.1592–604: 140 / 510^f)
 e. Dereptū aceaia [**noi**]_i **trebuie**_{3SG} să ertămū greșalele frațilorū noștri (CC².1581: 47 / 27)
 f. Și [**aceștia toți**]_{PL} **nu le se cade**_{3SG} în nuntă a se împreuna (Prav.1581: 166 / 219^f)
 g. **trebuie**_{3SG} [să dăm seama pântru ce-am luat Moldova] și așa **trebuie**_{3SG} [să dezlegați lucrul] (DÎ.1600: XLIV)
 h. Așa **se cade** [să ne ispovedimū], cineșū păcatele sale (CC².1581: 157 / 19)

• infinitiv (7a,d,e) vs conjunctiv (7b,c,f); pentru detalii, vezi, printre alții, Frâncu (2001, 2009); Spătaru-Pralea (2013); Nedelcu (2013);

- (7) a. Mai lesne amu iaste cămilei pren lăuntru lū urechile acului **a trece** decât bogatulū în împărăția lu Dumnezeu **să între** (CC².1581: 430 / 1–2)

- b. ne se cade atunce și mai aproape **să apropiem** și mai cu osârdie **a ne ruga** (CC².1582: 325 / 15–6)

• reflexiv pasiv (8a) vs pasiv cu auxiliar (8b); pentru detalii, vezi, printre ultimii, Delcă (2012);

- (8) a. **dovedindu-să** că Pleșăștii sânt de satul Rădiu, iar nu de Bârsănești (DRH.A.1635: 169 / 134)
 b. **dovedit iaste** de toți mai adevărații și de crezut istorici că (...) (CIst.1700–50: 175)

• construcția cu „p(r)e” (9a) și fără „p(r)e” (9b) a obiectului direct; vezi, printre alții, Dimitrescu (1973);

- (9) a. Eu știu că pururea ascuți **pre mine** (CC².1581: 96 / 19)
 b. mișei pururea aveți cu voi, e **mine** nu pururea aveți (CC².1581: 102 / 25)

• dublarea și nedublarea obiectelor direct ((10a) vs (10b)) și indirect ((10c) vs (10d));

- (10) a. m-au lepădat și **m**-au urât **mine** Domnul! [+dublare] (CC².1581: 140 / 6)
 b. Cine de voi primește, **mine** primește [-dublare] (CT.1560-1: 21^f)
 c. Și decii **ș**-au luat **luiș** doamnă [+dublare] (ULM.~1725: 144)
 d. pe fiică-sa Voichița au luat-o **șie** doamnă [-dublare] (ULM.~1725: 94)

• topică variantă a argumentelor, inclusiv a subiectului, oricare argument putând apărea în postpoziție față de verb (11a) vs în antepoziție (11b) vs în construcții perifrastice dislocate (11c–g); vezi Carabulea (2007); Dragomirescu (2013a,b).

Trebuie făcută observația că variația de topică se asociază adesea cu efecte discursiv-emfatice, care, dincolo de niște tipare repetitive evidente (Pană Dindelegan 2014c) și de paralelisme cu româna actuală, sunt greu de recunoscut de către un cercetător nevorbitor al etapei de limbă analizate.

- (11) a. că *vor veni* asupra ta **zilele** izbândirei dreptilor și *vor lega* **vrăjmașii tăi** gard prejur de tine (Ev.1642: 155)
 b. **Un fecior** a împăratului, anume Costantin, **el muri** (MC.1620: 185 / 115^v)
 c. Și de *va neștine* **muri** (TS.1551–3, în CLRV: 55 / 86^v)
 d. Nu amu dentru ală mieu *să nu eu tremițu* duhulă (CC².1581: 473 / 37)
 e. Deaci cându *va fi unchiul mainte* **luoat** nepoata (Prav.1581: 170 / 233^f)
 f. De *se va omul* **sui** în ceriu (FD.1592–604: 122 / 466^f)
 g. De *am eu făcut* ceva cu nedereptul (MC.1620: 154 / 71^v)

În studiul de față, atenția se va concentra asupra unui tip special de variație, variația de regim verbal, sau, altfel spus, variația care privește configurația argumentală a verbului. Fenomenul este înregistrat în numeroase lucrări anterioare, fie că este vorba de studii special destinate acestui aspect (Pană Dindelegan 1968), fie că apare menționat în lucrări cu caracter general (printre altele, Densusianu 1961 [1938]: 252–3), dar și în studii lingvistice care însoțesc diversele ediții de texte.

1.3. Diferențele dintre româna veche și româna modernă nu privesc tipurile de organizare sintactică și clasele sintactice de verbe, ci variația din construcția verbului, mult mai bogată și mai diversificată în limba veche decât astăzi. Verbe care apăreau cu un anumit tip de variație în româna veche și-au fixat, ulterior, construcția pentru un singur tipar sintactic, iar altele care apăreau preponderent cu un anumit tipar sintactic în limba veche și-au schimbat clasa sintactică ulterior.

1.4. Variantele de construcție se pot caracteriza prin sinonimie totală sau, dimpotrivă, fiecare tipar cunoaște o specializare anume, până la posibilitatea de a actualiza o unitate lexicală distinctă (un nou verb). Se vor elimina din analiză variațiile de construcție ca reflex al unor sensuri diferite / unități verbale diferite. Nu interesează cazuri de variație precum: *sosi*₁ (copulativ) ‘a deveni’ (12a) vs *sosi*₂ ‘a fi de ajuns’ (12b) vs *sosi*₃ (verb de mișcare) ‘a ajunge la destinație’ (12c) sau *trebui*₁ (modal) ‘este necesar / posibil’ (12d) vs *trebui*₂ ‘a avea nevoie de’ (12e) etc.

- (12) a. el *sosi* pizmeei rob (MC.1620: 152 / 68^v)
 b. Și nu ne *sosește* câtu ne-au robit turcii și tătarii pre-atâția creștini (DÎ.1599: XVIII)
 c. Și când *era sosit* la pământul lui Canaan (PO.1582: 40 / 12)
 d. *trebuiește* să-șu răstignească sine și toate pohtele să le omoară (CC².1581: 70 / 19–20)
 e. Și căroră *trebuiește* de ale trupului trebuințe (CC².1581: 43 / 12)

1.5. Rămân în discuție numai cazurile de alegere sintactic liberă, deci de sinonimie a construcțiilor cu organizare sintactică diferită. Într-o descriere bazată pe corpus, pentru o epocă pe care vorbitorul nu a trăit-o, sinonimia (echivalența lexicală a diverselor construcții) se stabilește numai pe baza contextelor identice și repetitive de utilizare.

Variațiile se înregistrează, uneori, în aceeași frază sau în același text, la mică distanță (13a–b); apar și situații în care sunt legate prin coordonare (grupuri) nominale construite diferit, fiecare participând la alt tipar sintactic (13c–e). Dar, în cele mai multe cazuri, variațiile apar în texte diferite ale aceleiași perioade, pentru care contextul permite recunoașterea actualizării verbului cu același sens:

- (13) a. fiecăruișu în zioa de apoi va plăti cându va veni *să judece lumea* (CC².1581: 176 / 17)
 b. Și acesta iară va veni (...) *să judece a toată lumea* (CC².1581: 176 / 20)
 c. de *nu va muri pentru binele și adevărului și pentru dreptatea* (CC².1581: 67 / 12)
 d. Nu *spre* dreptatea noastră *nădăjduimū*, ce *spre mila și eftenșugului* tău (CC².1581: 157 / 16)
 e. ce *să domnească pre* peștii mării, *și dobitocului, pasirilor ceriului, și jvinilor, și a tot pământului*, și *spre* toți viermii (PO.1582: 20 / 26).

2. Argumente variante

Variațiile de structură argumentală din româna veche sunt de mai multe tipuri (pentru tipologie și inventar, vezi și Pană Dindelegan 1968).

2.1. Variația Dat//PP, unde Dat semnifică argumentul obiect indirect, iar PP, argumentul obiect prepozițional, caracterizează verbe din seria:

a se apropia (Dat//PP „cătră”, „de”, „la”)

- (14) a. cine *se apropie necuraților draci* (CC².1581: 26/39); *Și apropie-se lui* (CC².1581: 442 / 22)
 b. *Aceia se apropie cătră vlădici* (CPr.1566: 113); *nici se apropie Jidovii de Samareani* (CC².1581: 158 / 6); *cât nu se apropia niminea d-însă* (CLRV.1632-54: 198 / 113^r); *cu multă bucurie se apropie la noi* (Ev.1642: 307)

a asculta (Dat//PP „de”//Ac)

- (15) a. *ce ei nu ascultară lui Moise* (PO.1582: 172 / 20); *derept aceasta să veți asculta besedzilor* meale (PO.1582: 178 / 5)
 b. *ce ascultă de tineri* (MC.1620: 107 / 16^v); *să asculte de dascal* (MC.1620: 142 / 51^r)
 c. *cum să asculte pre mine* faraon? (PO.1582: 148 / 30); *El nu ascultă sfatul bătrânilor* (MC.1620 / 107 / 16^r)

a se aseamnă / a-și semăna (Dat//PP „cu”)

- (16) a. *Doamne, cine se asamănă ție* dintre domnedzei? (PO.1582: 169 / 11); *Ce nemică nu-ș semăna frățâne-său* (MC.1620: 195 / 128^v); *ne vom asemăna voao* (BB.1688: 25 / 15)
 b. *ce nemică nu-ș semăna* la nărav *cu tată-său* (MC.1620: 134 / 47^v); *să ne asemănăm cu ei* (BB.1688: 25 / 23)

a se atinge (Dat//PP „de”)

- (17) a. *nici să se atingă stricatului* (CC².1581: 424 / 9); *deaca se înmulțește păcatul întru suflet, atunce sațiul lui se atinge trupului* (Ev.1642: 247)
 b. *și hicleșugul nu se atinge de el* (CPr.1566: 204); *sau de trupul, de sângele lui să ne atingem* (CC².1581: 113 / 13)

a-și bate joc / joc (Dat//PP „de”)

- (18) a. *și Domnul bătu-și joc lor* (PH.1500-10: 87 / 1^v)
 b. *Și-șu bătea jocu de el* (CC².1581: 381 / 9); *De aceștia* de toți Domnul *își bate joc* (Ev.1642: 76)

a bățjocuri (Dat//PP „de”, „cătră”//Ac)

- (19) a. *Și ucenicii făcu-i să se leapede, iară voinicii a se bățjocuri lui* (CC².1581: 465 / 30)
 b. *mai marii preuți bățjocuriia unulu cătrî alaltu* (CT.1560-1: 107^r)
 c. *și bățjocuri-vorū elū* (CC².1581: 86 / 1); *cu hulă bățjocurindū pre mântuitoriul* (CC².1581: 246 / 31)

a se bizui (Dat//Prep „pre”)

- (20) a. *Și să bizuia ei toți țării lor* (Cron.1689: 18)
 b. *Cela ce să bizuiaște pre a sa bogățâie* (DPar.1683: 140 / II / 34^v)

a se bucura (Dat//PP „de”, „în”, „despre”, „întru”)

- (21) a. *Veniți să ne bucurăm Domnului* (CL.1570: 14^v); *bucură-se limba mea dreptăției tale, Doamne* (CL.1570: 131 / 10^r); *și bucurați-vă lui* cu cutremuri (PS.1573-8: 3 / 3^r); *ceia ce se bucură răului meu* (CP¹.1577: 157 / 25); *vă bucurați Lui* cu cutremur (PB.1651: 109)
 b. *că nu se bucură dracul meu de mine* (CP.1577: 186 / 11); *Bucură-se sufletul meu în Domnul* (CL.1570: 127 / 2^r); *se bucură despre* tot binele carele

Domnul lu Israil era făcut (PO.1582: 176 / 9); și *mă voi bucura întru tine* (DPar.1683: 109 / II / 6^t)

a cădea (Dat//Prep „cătră”, „la”)

- (22) a. Să-i mulțumimu și *să cădem* **Domnului** și să ne închinăm^u lui (CC².1581: 116 / 29)
b. și *să cădem* **cătră** el^u (CC².1581: 349 / 35); Ce numai cu credință nefățarnică (...) *să cădem* **la** el^u (CC².1581: 386 / 36)

a cere / a cerși (Dat//PP „la”, „de la”)

- (23) a. Viață *cerșutu-țe-au* (CP¹.1577: 99 / 4)
b. și *să ceară* **la Dumnezeu** mâncare loruș (CP¹.1577: 434 / 22); de boale a se mântui *cerea* **de la** Hristos^u (CC².1581: 57 / 24); și **de la** el^u ajutoriu *cerea* (CC².1581: 57 / 24)

a creade (Dat//PP „de”, „întru”, „în”//Ac)

- (24) a. și oamenii temură pre Domnul și *credzură* **lui** și **slugiei** sale (PO.1581: 168 / 31); Cine *creade* **propoveduitorului** (CC¹.1567–8: 40 / 12^t); cei ce *nu credea* **cuvintelor^u** lu Hristos^u (CC².1581: 324 / 14)
b. *Nu crezură* Iudeii **de el^u** (CC².1581: 171 / 25); *Credzi* **întru tatăl** și **întru fiul** și **întru duhul** svântu (Prav.1581: 2 / 192^v); *credea* **în Hristos^u** (CC².1581: 97 / 27)
c. cine *va creade* **aceastea** și le va priimi (CC².1581: 133 / 7); Muiare, *creade-mă* (CC².1581: 152 / 18); Atuncea *vei creade* **cuvintele** noastre (VS.post1700: 147 / 111^v)

a greși (Dat//PP „cătră”, „întru”, „la”, „înaintea”//Ac)

- (25) a. derep’ce că **lu Dumnezeu** *au greșit^u* (CC².1581: 36 / 13); nu vom *să greșim* **lor** nimica (DĪ.1600: XLIV); ce numai atâta cu gândul ce *am greșit* **ție** (Ev.1642: 200)
b. *Greșiră* **cătră Hristos^u** (CC².1581: 489 / 3); Nece **întru chesariu** ceva *greșii* (CV.1563–83: 233 / 3^t); *Greșii* **la ceriu** și **înaintea ta** (CC².1581: 21 / 10)
c. Curvie răsipeaște trupulu și spurcă sufletul, (...), *greșaste* **pre omul** și înșală pre Dumnezeu (FD.1592–604: 178 / 616^v)

a izbândi (Dat//((Refl) + PP „spre”)

- (26) a. ce nu vrea cu aceastea *să izbândească* **vrăjmașului** său (Ev.1642: 170)
b. eu *izbândi-m^u-voiu* **spre voi** derept^u hitlenia lucrurilor^u voastre (CC².1581: 486 / 33)

a împăca (Ac + Prep „cătră”//Ac + Dat)

- (27) a. cu moartea sa *au împăcat* **pre noi cătră Dumnezeu** (Ev.1642: 334)
b. ș-au curățit^u noi den păcate și **ne-au împăcat^u lu Dumnezeu** (CC².1581: 354 / 30)

a împreuna (Ac + Dat//Ac + PP „cu”)

- (28) a. bine ai vrut pre noi *să ne împreunezi* **ție** cu trupul și cu sângele tău (Ev.1642: 328); *împreunează-te* **mie** (SVI.≈1670: 267 / 241^t)
b. și cu sângele său cel preasvânt **ne-au împreunat** **pre noi cu** Dumnezeu (Ev.1642: 334)

a se îndulci (Dat//PP „de”, „cu”)

- (29) a. și *să se îndulcească* **păcatelor** (CC².1581: 27 / 19)
b. și *să se îndulcească* **de** pohtele lumiei aceștia înșălătoarea (CC².1581: 27 / 30)

- a înțelege** (Dat//PP „de”//Ac)
- (30) a. Cum voi *nu înțelesetu* **legei mele** și **scripturilor** mele (MI.1630: 154 / 173^v)
 b. bine *să înțelegă* **de** preaslăvita răspundere și **de** sărutarea îngerului (CC².1581: 493 / 1–2)
 c. **Aceasta** amu *nu o înțeleaseră* ucenicii lui mai de nainte (CC².1581: 107 / 24); Acesta om *nu înțelease* **cinstea sa** (Ev.1642: 199). Ce **acestea** *să înțelegă* arianul (Ev.1642: 284)
- a se lepi** (Dat//Prep „de”, „cătră”, „lângă”, „după”, „lângă”)
- (31) a. Nerăii și derepții *lipiră-se* **mie** (CP¹.1577: 117 / 22 / 42^f); mearse de *se lipi* **unuia** den cetățeani (CC².1581: 26 / 32); Derept aceea omul va lăsa tatăl său, și muma, și *se va lepi* **muieriei** (PO.1582: 23 / 24)
 b. *să ne lipim* atunce **de Dumnezeu** (CC².1581: 219 / 9); *lipitu-ni-se-au* sufletul **după Tine** (SVI.≈1670: 308 / 278^v); și *să va lipi* **cătră femeia** sa (DPAr.1683: 115 / II / 11^f); și *să va lepi* **lângă muiarea** lui (BB.1688: 2 / 25)
- a se logodi** (Dat)
- (32) Iarră de va fi cumva vro muiare *logodită* **tătâne-mieu** (Prav.1581: 169 / 229^v); Așijderea așa de *va fi logodită* și **vrunii frate-mi** (Prav.1581: 169 / 229^v)
- a minți / menți** (Dat//PP „cătră”)
- (33) a. Și vrăjmașii lui Dumne<dz>eu *mențiră* **lui** (PH.1500–10: 157 / 70^f); și cu limbile sale *mențiră* **lui** (PH.1500–10: 153 / 66^f); Fii striini *mințiră-mi* (CP¹.1577: 91 / 49 / 29^f); *mențiră* **făgăduiteei** (VN.1630–50: 216 / 135^f)
 b. clevetescu și *mântu* unii **cătră alți** (CS_{III}.1590–602: 245 / 12^v)
- a muri** (Dat//PP „pentru”)
- (34) a. ca și noi **păcatelor** *să nu murim* (CC².1582: 134 / 7); **lui Dumnezeu** *murim* (VRC.1645: 4 / 5^v)
 b. **Pentru Hristos** ne muncim și *murim* acmu (Ev.1642: 336)
- a (se) nădăjdui** (Dat//PP „spre”, „întru”)
- (35) a. nici *să te nădăjduești* **ceștii lumi** (CC².1581: 69 / 18); *să ne nădăjduim* **glasului** aceluia (CC².1581: 395 / 32); *Nădăjduescu-se* **lu Hristos** (CC².1581: 517 / 22)
 b. și *nădăjduim* **spre spăseniia lui** (CC².1581: 150 / 13); iubitorii de argint **spre aur** *nădăjduescu-se*, nu **spre Dumnezeu** (CC².1581: 216 / 19); nici *se nădăjduescu* **întru ea** (CC².1581: 52 / 36)
- a râde / ride** (Dat//((Refl_{Dat/Ac}) + PP „de”//Ac), unde Refl inclus între paranteze indică natura facultativă a reflexivului, un reflexiv cu formă de acuzativ (*vă râdeți*) sau de dativ (*(î)și râde*)
- (36) a. E Domnul *riide-i* **lui** (PH.1500–10: 118 / 31^f); *nu va râde* **nebuniei** lui (Ev.1642: 264)
 b. Carele viia în ceriu *rride-și* **de ei** (PH.1500–10: 87 / 1^v); Și cine acmu den cei credincioși nu-ș *va râde* **de** orbiciunea și **de** hula lor (Ev.1642: 449); de-ș *râdea* **de** mintea lor cea turburată (Ev.1642: 398); iară voi **de** aceasta *vă râdeți* (Ev.1642: 460)
 c. ce **ne răd pre noi** că ne închinăm lemnului (CazV.1643: 48 / 19 / 62^f); un poetic neînvățat care *au răs pă* Virghilius și Horațius (CDict.191–7: 310); coțovlahi le zic grecii *râzându-i* (Clst.1700–50: 167 / 748^f); că-**I** *râdea* tot (VE.1703: 180)

- a râvni / râmni** (Dat//Prep „la”, „de”//Ac)
- (37) a. să ne învățăm *a râvni pohteei* (CC².1581: 312 / 32); ce celor ce multă îndrăznire cătră Dumnezeu au, *acelora să râvnim* (CC².1581: 312 / 37); ce *râvniți acelor sfinți* de demult (Ev.1642: 275); ce *râvniți acelor năroade* (Ev.1642: 306): cine *va râmni legiei ovreești* (VN.1630–50: 240 / 99^f); Nu *râhni vicleanilor* (DPar.1683: 124 / II / 20^f)
- b. și iară *râvniia la* lucrul lui (CC².1581: 59 / 37); și iară *râvniia de* bună dară (...) și *de* ciudese (CC².1581: 171 / 3); Numai ce *râvniți la* bunătățile lor (Ev.1642: 388)
- c. nice vor *să râmnească lucrurile* dreptilor (Ev.1642: 389)
- a teme** (Refl + Dat//Refl + PP „de”//Ac)
- (38) a. va fi bună-vrearea Domnului spre ceia ce *se tem lui* (CM.1567: 192 / 254^v);
- b. și *teamemu-ne de tine* (CP¹.1577: 648 / 17); Și cine *nu se teme de Domnul* (CC².1581: 26 / 3); Să *ne teamem de tăria* acestui cuvântu (CC².1582 : 307 / 20); *se temea de moarte* (Ev.1642: 351)
- c. și oamenii *temură pre Domnul* (PO.1582: 168 / 31); *Temură*, iară, moașele *pre Domnedzeu* (PO.1582: 137 / 17); carele dintre slugile lui faraon *temu pre cuvântul* lu Dumnedzeu (PO.1582: 154 / 20)
- a se veseli** (Dat//PP „de (la)”, „în”, „întru”, „derept”)
- (39) a. *să ne veselim legiei* lu Dumnezeu și *înțelesului* celuia bunului (CC².1581: 416 / 16); *să ne veselim* în veselie *limbiei tale* (CP².1589: 446 / 206^v)
- b. *să ne veselim de ceaia* ce vine (CC².1581: 78 / 19); *se veselește de* lucrure-șu (CC².1581: 319 / 13); Fraților, *veseliți-vă în Domnul* în toată vremea (CC².1581: 119 / 27); și *ne vămă veseli întru* ale veacilor șalășuri (CC².1581: 437 / 12); *să te veselești de la Dumnedzău* (DÎ.1600: CX); Vino *a te veseli de* vedeaarea feației mele (Ev.1642: 218)

De observat că verbe ca: *a asculta*, *a bățjocuri*, *a create*, *a înțeleage*, *a râde*, *a râvni*, *a teme* apar în câte trei construcții variante: cu dativul, cu acuzativul și cu grup prepozițional.

2.2. Variația Dat//Ac, unde Ac semnifică argumentul obiect direct, se înregistrează la verbe ca: *a agiuta*, *a apăra*, *a auzi*, *a cruța*, *a dosădi*, *a ierta*, *a iubi*, *a judeca* / *gudeca*, *a milui*, *a opri*, *a răbda*, *a sluji*, *a (în)vence*; vezi exemplele (40)–(51):

- (40) a. era gata <a> *agiuta lor* (DÎ.1593: LXXXIX); ca *mie să ajutați* a stinge cu rugă (CPr.1566: 276)
- b. *ajută a mea necredință* (CT.1560-1: 88 / 88^v); Domnul (...) *mă va ajuta* la a lui împărăție (CPr.1566: 521)
- (41) a. Iară de-a mâncarea (...) *noao nu apăra* Domnul (CC².1581: 222 / 1)
- b. (pasiv, deci tranzitiv) de acel prepus sau pâra a celui rău omu, să fie slobozit și *apărat* de ei (DÎ.1593: XC)
- (42) a. Domnul *audză-va mie* când voi striga cătră dâns (DPar.1683: 106 / II / 3^f)
- b. *Audză-te* Domnul la dzî de grije (DPar.1683: 115 / II / 11^f); Doamne (...), *audzi-mă* astădz (DPar.1683: 349 / IV / 50^v)
- (43) a. că Domnul *cruța lui* (PO.1581: 53 / 16); și *n-ai cruța acelu loc* drept 50 derepți ce sânt într-însul (PO.1581: 51 / 24); *n-ai cruțat unui fecior* al tău pentru mine (PO.1582: 60 / 12)

- b. Cine-șu *va cruța sufletulū său* (CC².1581: 71 / 19); iară de merg pre lége, tu **mă cruță** (MC.1620: 131 / 44^v); *Să nu cruțe Dumnezeu pre aceia* (Ev.1642: 198); ca **să-l cruță** Svinția sa pre fiiul nostru! (AOD.1675–6: 92 / 9^f); *Cruță, Doamne, **nărodul** tău* (DPar.1683: 101 / I / 5^v); și mă vor omorî și **pre tine te vor cruța** (BB.1688: 8 / 13)
- (44) a. de ce nu le e lăsatū de la Hsristosū *să dosădească noao* (CC².1581: 237 / 9); așa *dosădindu-mi*, necrezându-mi (CC².1581 : 274 / 33)
- b. carii pre ei cu slujbă grea *să-i dosădească* (PO.1582: 136 / 11); carii **pre ei dosădesc** (PO.1582: 140 / 7); că cu aceia **ne dosădește pre noi** (CC².1581: 150 / 9); iară alții prinseră robii lui, *dosădiră-i* și-i uciseră (CC².1581: 304 / 5)
- (45) a. și **vă se va ierta voao** (FD.1592–604: 496^v); cându *nu ierți nescui* (FD.1592–604: 498^v)
- b. *iartă-ne noi* (CLRV.1599–60: 67 / 445); iarăș *să-l iertați* de la toată inima (CLRV.1639: 209 / 5^v)
- (46) a. *Nu iubi hicleanilor* (PH.1500–10: 117 / 30^v)
- b. Domnul *iubește dereptii* (PH.1500–10: 209 / 123^r); necum *să fim noi iubit pre Dumnezeu*, ce el *iubi pre noi* (CC¹.1567: 48 / 25^r); Că cine *iubește adevărulū, pre Dumnezeu iubește* (CC².1581: 164 / 7); *iubi-mă*-va acumu domnu-mieu (PO.1582: 80 / 32); că **pre aceasta o iubi** Iliia cel minunat (Ev.1642: 228)
- (47) a. *judecă oamenilor* în dereptate (CP¹.1577: 406 / 10); Că *giudecă* Domnul **oamerilor săi** (PV.1581–8, în CLRV: 61 / 59^v); *judecă-mi* (CP¹.1577: 50 / 8 / 8^v); *Să judece a sărac* (CP¹.1577: 64 / 38 / 15); Dumnezeu *judecă oamenilorū* (CC².1581: 61 / 29)
- b. cândū va veni *să judece toată lumea* (CC².1581: 176 / 17); și-**lū** *va judeca* ca preo o slugă hitleană (CC².1581: 75 / 6); va veni cu slavă *a judeca viii și morții* (CC².1581: 562 / 15); de *veț judeca doaosprăzeace rude* ale fiilor lui Izrail (Ev.1642: 468); Voi *veț judeca pre fiii* izrailtenești (Ev.1642: 477)
- (48) a. *Nu oprireți lui* (CT.1561: 88 / 89^v); că *opriți lorū* (CC².1581: 128 / 22); nu s-au atins de sufletul lui, nice puținel, că-**i opri lui** Domnul (Ev.1642: 273); și *opri duhului* necurat și grăi lui (Ev.162: 268)
- b. ce **nu-l opri**, ce mai vârtosu-l îndemna (CLRV.1632–54: 197 / 112^r); *Nu-i oprireț pre ei* a veni cătră mine (Ev.1642: 284)
- (49) a. Până când încă *rabzi acestor* nepriiatini ai tăi (Ev.1642: 200); Căce Domnul îndelung *răbdă vrăjmașului* său (Ev.1642: 318)
- b. până cândū **vă voiū răbda pre voi?** (CC².1581: 80 / 13); și **toate să le răbdămū** bărbătește (CC².1581: 69 / 15)
- (50) a. E acum merg întru Ierusalim, *sfinților a sluji* (CPr.1566: 275); ce-au făcut lor acolo cină și **lui** Marta *au slujit* (CC¹.1567: 156 / 201^r); nu iaste puteare *a sluji lu Dumnezeu și nedereptăției* (CC².1581: 218 / 36); *va sluji împăratului și țărâi* ungurești (DÎ.1600: XXXIV)
- b. după aceeaa ieșiră și **mă vor sluji** spre locul acesta (CPr.1566: 25); el cu mine *au slujit evanghelia* (CPr.1566: 444); *să slujimū trebuința* lorū (CC².1581: 43 / 13); să nu luați nici voi plată, *slujindū aceastea* (CC².1581: 479 / 24)

- (51) a. Și sări spre ei (...) și **învâncu loru** (CV.1563–83: 233 / 13 / 3^f); Pleacă-se și cade când **vinge mișeilor** (CP¹.1577: 62 / 30 / 14^v); **tuturor dracilor** săi **vinge-va** (CP¹.1577: 61 / 25 / 14^f)
 b. și prea ai **învâncutū ucenicii miei** cu necredința ta (CC².1581: 79 / 27) ; și **I-au învisū Hristosū** (CC².1581: 98 / 23)

2.3. Variația Ac//PP apare la verbe și locuțiuni verbale precum:

a-și aduce aminte (Ac//PP „de”, „despre”, „către”)

- (52) a. și vă **aduceți aminte hitlensugū** întru inimile voastre (CC².1581: 61 / 17); *Adu-ți aminte numai **aceasta** că te veri pogorî până la iad* (Ev.1642: 171)
 b. *Adu-ți aminte, o ome, **de moartea ta*** (CC².1581: 48 / 16); *nu-șū mai aduce aminte **de cea grije*** (CC².1581: 78 / 13); *aducându-ți aminte la faraon **despre mine*** (PO.1582: 108 / 14); *Îș aduse Dumnezău aminte **de** Avraam* (BB.1688: 13 / 29); *mi-am adus aminte **către Dumnezeu*** (DHR.B.XXXI.1646: 123)

a cunoaște (Ac//PP „de”, „den”)

- (53) a. și tu **cunoscūși cărările** mele (CP¹.1577: 578 / 3); *ca să cunoaștemū **Dumnezeu*** (CC².1581: 415 / 3); *toți vāmū cunoaște **păcatele** unulū alăltui* (CC².1581: 36 / 1); *cunoscându-ș **vina** lui* (DÎ.1600: XXXVI)
 b. De ainte **cunoscui de** mărturiile tale, că în veac urzitu-le-ai (CP¹.1577: 525 / 152)

a dori (Ac//PP „de”, „pentru”)

- (54) a. Să veți a vedea cea țară **dorită de îngerī** ([+Pasiv]) (Ev.1642: 216)
 b. mult **dorește de** tine (MC.1620: 204 / 58v); *ce **dorind de** feciori* (CLR.V.1632: 192 / 471); *Să însetează cineva și **dorește de viața** veacilor* (Ev.1642: 311); ***dorind de** feciori* (ȘT.1644: 236); *Că atăta **doriia de** păharul acesta* (AD.1722–5: 82); ***de** tine **doriiam*** (AD.1722–5: 101); *cu atăta dragoste **doriia de** venirea lui Hristos* (AD.1722–5: 179)

a gândi (Ac//((Refl_{Dat}) + PP „de”)

- (55) a. că nu **le** poate nici cu inema **gândi** (CC².1581: 89 / 34)
 b. mai **gâdesc de** bogăția ceștii lumi (CC¹.1567: 122 / 145^f); *n-au **gândit de** paguba țărâi într-atăția ani* (DÎ.1600: XXXIV); *Iară eu am învățat **să nu gâdesc de** cuvintele tale* (FD.1592–604: 168 / 592^v); *nice-ș **gândi de** cel jurământ înfricoșat* (MC.1620: 200 / 136^f)

a gusta (Ac//PP „de”)

- (56) a. *apostolii (...) **nu gustară moarte** până când văzură minunate lucrure a Domnului său* (Ev.1642: 266); *numai câte **puținea miiare și zahar gusta*** (Ev.1642: 296); *iară, după aceasta, **gusta o buruiană*** (Ev.1642: 227)
 b. *Dară tu pentru ce **gustaș de** svântul și dreptul (...)?* (Ev.1642: 352); *omul cel ce va creade întru mine nu va avea **a gusta de moarte** în veaci* (Ev.1642: 358)

a lua aminte (Ac//PP „de”, „spre”, „la”//Dat)

- (57) a. *ia aminte **strigarea mea*** (PB.1651: 145); *nu-șū luase ei aminte **cuvântulū** lu Hristosū* (CC².1581: 197 / 32); *și nu era cine **să-I** ia aminte pre el* (BB.1688: 175 / 26); *luaț aminte **leage** lu Dumnădzău* (DPar.1683: 105 / II / 1^v)
 b. că cu miloste caută spre ea și *ia aminte **de** ea* (Ev.1642: 274); *Luați-vă aminte **de** proroci minciunoși* (NT.1648: 131 / 26) *Ia aminte cu gândul tău **de***

- sluga mea (DPar.1683: 181 / III / 36^f); *Nu lua aminte spre* muiare rea (DPar.1683: 120 / II / 16^f)
- c. *Ia aminte glasului* rugii mele (DPar.1683: 107 / II / 3^v); Dumnădzăul Dumnădzăul mieu, *ia-mi aminte* (DPar.1683: 117 / II / 12^v); iară dreptul *nu ia aminte budzelor* mincinoase (DPar.1683: 156 / III / 12^f)
- a lupta** (Ac/(Refl) + PP „cu”/(Refl) + Dat)
- (58) a. *să-l luptăm* și să-l batem cu postul (CazV.1643: 8 / 2 / 2^f); De dease ori **mă luptară** din tiniretea mea (DPar.1683: 176 / III / 32^f); văz corabia apostolilor că **o luptă** cu multă sălbăticie turburarea mării (AD.1722–5: 157 / 144)
- b. și *se luptă cu* grijile și cu nevoile (CC².1581: 78 / 11)
- c. și **aceloră bunătăți se luptă** (CC².1581: 13 / 12)
- a tânji** ((Refl) + Ac/PP „de)
- (59) a. *Tânjiia* elū **aceasta** (CC².1581: 80 / 14); cei doi frați *să tânjiră* **acestea** (CC².1581: 268 / 19)
- b. Că și mai nainte *tânjiia* ucenicii lui **de aceasta** (CC².1581: 91 / 14); *nu tânjireși de* **aceastea** (CC².1581: 206 / 17); începură *a tânji de* Iacov și de Ioan (Ev.1642: 277).

De observat verbul *a lupta* și locuțiunea *a lua aminte*, cu câte trei structuri variante și cu unele variații de sens (vezi *lupta* (a) vs *lupta* (b,c)). Pentru verbele *a cunoaște*, *a gusta*, construcțiile prepoziționale cu „de” pot fi interpretate și ca având o valoare partitivă, interpretare în care prepoziția nu mai are statut de prepoziție-regim.

2.4. Variația bivalent tranzitiv//intransitiv (prepozițional și, mai rar, intransitiv cu dativul) apare și la verbe ca *a domni*, *a împărăți* (exemplele (60) – (61)), precum și la unele verbe locative, de mișcare sau locativ-statice, precum: *a (se) descăleca*, *a îmbla / umbla*, *a intra*, *a lăcui*, *a mearge* (exemplele (62)–(67)):

- (60) a. și voru pune turcu de *va domni țeara* noastră (DÎ.1599: XVIII); iară muma sa *domnie Mastridul* (MC.1620: 185 / 45^v); Și **pre ovréi-i domniia** Irod (MC.1620: 126 / 37^v); împleț pământul și-**l domniț** de-l stăpâniț (DPar.1683: 110 / II / 6^v); în rai l-ai pus *să domnească făpturile tale* (Mol.1689: 637)
- b. ce tu *domnește lui* (PO.1582: 25 / 7)
- c. Și *au domnit* 13 ai (MC.1620: 128 / 40^v); După dânsul *domnit-au* și Simeon Vodă (DPar.1683: 98 / I / 3^v); Acest Alexandru vodă *au domnit* numai 2 luni și 3 săptămâni (ULM.~1725: 162); Ștefan vodă *domnind la Moldova* (ULM.~1725: 159)
- (61) a. Acesta e cela ce *împărățiia răsărita și apusul* (FD.1592–1604: 129 / 483^f); Pre vrême ce *împărățiia* David **Ier(o)s(a)limul** (MC.1620: 114 / 21^f); în dzâlele lui Ninu împărat, carele *împărățiia Asiriia* (Cron.1689: 18)
- b. Ioathan și Ahaz și Ezechie, carii *împărățiră Iudiei* (DPar.1683: 104 / II / 1^v); Domnul *împărățând veacilor* și preste veac (DPar.1683: 203 / III / 56^f)
- c. și *împărăți* de tot 38 de ai (MC.1620: 111 / 19^v); și *au împărățit* 30 de ai (MC.1620: 110 / 18^v); și acolo *împărăție* o muiere (MC.1620: 178 / 40^v)

- (62) a. de voru treace turcii acumu acicea în țeara noastră, ei *voru descăleca țeara noastră* (DÎ.1599: XVIII); să noate de acolo spre apus, până vor sosi la câmp, (...), acolo *să descălece țară* (MC.1620: 118 / 27^v); într-acestu an *au discălicatu* Ștefan vodă **târgul Hârlăul** (ULM.~1725: 108); Dragoș vodă carele *au descălecatu* din Maramureș **această țară** (CLM.1700–50: 43 / 159^v)
- b. și *descălecă* Alexandru (MC.1620: 213 / 65^v); între Prut și între Nistru au rămas pustiitate, de *nu s-au mai discălicat* oameni (ULM.~1725: 205)
- (63) a. *nu veți îmbla orașele* izrailetenești până va veni Fiiul omenesc (NT.1648: 136 / 23); Și *veți îmbla tot pământul* (ÎPI.XVII: 219 / 143^f)
- b. *să nu îmble* oamenii de Câmpul-Lungu **pre aceale izvoare** (DÎ.1593: XCV); Și *îmbla* Iisus **pren** toate orașele și satele (NT.1648: 135 / 35); *să nu îmble pre* Marea Neagră (CLM.1700-50: 111 / 225^v)
- (64) a. câți *au și înodat* **Prutul** (CLM.1700-50: 60 / 175^f)
- b. cumu *înotam pre mare* noaptea într-aceaste părți (DPV.1673: 152^f)
- (65) a. nu va putea *întra împărăția* ceriului (ȘT.1644: 180)
- b. Deaci *întraiu întru* **Damascu** (CV.1563–83: 268 / 20^v); Și *întrară în mormântu* (CC².1581: 135 / 8)
- (66) a. Iară hananeii atuncea *lăcuia pământul* (BB.1688: 8 / 7); cela ce *lăcuiaște* **Livanul** (BB.1688: 174 / 3); au cuprins și *au lăcuit aceale țări* (CIst.1700–50: 194 / 52^f)
- b. Iară Avram *lăcui în* pământul lui Hanaan (BB.1688: 9 / 13); ca *să lăcuiască acolo* (BB.1688: 8 / 10); *au lăcuit într-însele* (CIst.1700–50: 191 / 68^f)
- (67) a. în zilele lui Iail, au lipsit împărați și *au mers cărări, au mers căi* strămbe (BB.1688: 176 / 7)
- b. *vor mearge în* groapa matcei focului (Ev.1642: 205)

Și alte verbe intransitive (vezi *a tăcea*) cunosc variația intransitiv nereflexiv (68a)// intransitiv reflexiv (68b)//transitiv (68c):

- (68) a. certa pre ei *să tacă* (NT.1648: 155 / 31); porunci *să tacă* (SVI.~1670: 272); *Tac de* turci (CIst.1700–50: 182 / 55^v)
- b. iară omul călcătoriu de leage *să va tăcea* (DPar.1683: 140 / II / 35^f)
- c. Mulțumescu-ț că n-ai trecut rugăciunea mea și **lacrămele nu le-ai tăcut** (SVI.~1670: 298 / 270^f); **Minuni** ce nu sânt *de tăcut* (CDicț.1691–7: 335; construcția derivă dintr-o structură tranzitivă); carii mai multe alate greșeli ale lor **le tac** (CIst.1700–50: 188 / 63^v)

2.5. Variația SecO//Dat//PP apare frecvent la verbul *a învăța* (vezi și Pană Dindelegan 2014b):

- (69) a. [Nemică altă]_{SECO} *nu învață* pre noi_{DO} Domnul_S (CC².1581: 394 / 33); *Învață și pre mine_{DO} ceva_{SECO}* (FD.1592–1604: 145 / 527^f)
- b. și **cărărilor** tale *învață-mă* (CP¹.1577: 114 / 40v); de *învață* pre noi **smereniei și sărăciei** (CC².1581: 260 / 4)
- c. carei *suntă învățați* (+pasiv) **într-aceastea** (CC².1581: 27 / 22); căci *nu ne învățaș* pre noi **întru leagea** lui (VN.1630–50: 228 / 143^v)

2.6. Variația verbe fără subiect vs verbe cu subiect apare în trei tipuri de construcții:

(i) verbe psihologice, cu un Experimentator realizat prin Dat și Tema realizată, adesea, prin PP (70a); ultimul component intră în variație cu un nominal subiect (70b):

- (70) a. una iaste cându-ți *pare rău de* binele altuia (FD.1592–604: 126 / 477^v);
și *ne pare bine de* sănătatea domilor voastre (SB.1604–18: 75); *mi se-au urât de* acelea (FD.1592–604: 157 / 558^v); *să nu ne se dodeiască de* ei (CC².1581: 395 / 20); *mi se dodei cu* voi (CC².1581: 80 / 18)
b. *Să urâsă turcilor acéste dodeiale* (CLM.1700–50: 63 / 178^r)

(ii) verbe de senzație fizică, cu un Experimentator realizat prin Ac, cu o Sursă / Cauză (a senzației fizice) realizată prin PP și cu un Locativ (locul de manifestare a senzației) realizat, uneori, printr-un nominal subiect (71a), iar, alteori, apare ca poziție rămasă vidă (71b):

- (71) a. Că așa *o durezza inema pentru* boala feței-șu (CC².1582: 324)
b. nici-lū *doare de elū* (CC².1581: 294)

(iii) verbe meteorologice, cu poziția subiectului neocupată (72a) sau, în alte construcții, ocupată de un Agent (72b) sau ocupată de o Sursă locativă (72c); construcțiile personale pot deveni și tranzitive (72b):

- (72) a. Și se rrugă cu rrugăciunri să nu fie ploaie și *nu ploa* spre pământu în trei ani (CV.1563–83: 363 / 68^r); Când *va tuna* să nu margă sup copaci (CLRV.1621: 176 / 137^r)
b. Iaca *voiu*_{1SG} *ploia* măne în acesta ceas [grindinea vartos multă]_{AC} (PO.1582: 154); și *voi*_{1SG} *plooa* spre voi [piatră ardzindu și u<n>crop]_{AC} (MI.1630: 155); că *va deade* voaă bucate îndireptate și *va ploa* voaă [**ploaie** timpurie și târdzâie]_{AC} (DPar.1683: 101 / 15^v)
c. Să tulbură mările și *ceriul noureadză* (NL.~1750–66: 335)

3. Alte tipuri de variație din construcția verbului

3.1. Variație (non-argumentală) verbe reflexive vs nereflexive

În limba veche, inventarul de verbe reflexive variante (cu reflexiv non-argumental și non-posesiv) este foarte bogat: (i) cu clitic reflexiv în acuzativ: *a (se) apropia*, *a (se) bătrâni*, *a (se) bolnăvi*, *a (se) cădea* (impersonal), *a (se) crește*, *a (se) cugeta*, *a (se) cutedza*, *a (se) domni*, *a (se) făgădui*, *a (se) greși*, *a (se) griji*, *a (se) izbândi*, *a (se) îmbogăți*, *a (se) împăca*, *a (se) lipsi*, *a (se) mărturisi*, *a (se) nedejdui*, *a (se) nevoi*, *a (se) odihni*, *a (se) pleca*, *a (se) pomeni*, *a (se) posti*, *a (se) răbda*, *a (se) sătura*, *a (se) sfătui*, *a (se) supăra*, *a (se) tăcea*, *a (se) tânji*, *a (se) usteni*, *a (se) veseli*, *a (se) viscoli*, *a (se) zăbovi* etc.; (ii) cu clitic reflexiv în dativ: *a (-și) bate joc*, *a (-ș) dzăcea*, *a (-ș) înceta*, *a (-ș) întreba*, *a (-ș) semăna*, *a (-ș) ști*, *a (-ș) vrea* etc.; o listă bogată apare în Densusianu (1961 [1938]: 128–130).

Într-un dicționar latin-român de la sfârșitul secolului al XVII-lea, predomină variantele cu clitic de acuzativ: *mă alergu* (CDict.1691–7: 406) *mă deger* (211), *mă întârziescu* (505), *mă stau* (492), *mă zacu* (406); în alte texte, predomină variantele cu clitic de dativ: *a-și lăcui* (CLM.1700–50: 72 / 186^v), *a-și merge* (Cron.1689: 7; CLM.1700–50: 104 / 218^v), *a-și umbla* (ULM.~1725: 110), *a-și vrea* (CLM.1700–50: 120 / 235^v) etc.

Ca realizări variante, vezi exemplele (73)–(82):

- (73) a. cu multă bucurie **se apropie** la noi (Ev.1642: 307)
b. Că, iată, dragii miei, al meu **apropie** către mine (Ev.1642: 310)
- (74) a. De aceștia de toți Domnul **îș bate joc** (Ev.1642: 227)
b. și îngerii lui **bat joc** de tine (Ev.1642: 212)
- (75) a. și domnu-miu **se-au bătrânit** (PO.1582: 50 / 12)
b. Avraam **bătrâni** și fu de zile (PO.1582: 62 / 1)
- (76) a. Derept aceea nu **ni se cade** să ne dăm noi cu voia-ne in ispiti (CS_{XV}.1619: 300 / 120^v)
b. sâ<n>tu cumătri, de **nu li cadi** să lăcuiască (DÎ.1600: CXV)
- (77) a. elu **se domni** în pământul Edomului (PO.1582: 99 / 31)
b. Și **au domnit** 13 ai (MC.1620: 128 / 40^v)
- (78) a. ca **să-ș dzacă** cu muiarea lui (FD.1592–604: 133 / 493^v)
b. E featele lui pohtiră să-l prilăstească, **să dzacă** cu-nusele (FD.1592–604: 155 / 553^v)
- (79) a. tare **te-ai greșitu** (CM.1567–8: 199 / 232^v)
b. Cândū amu **greșimū**, afară de sine ne aflămū (CC².1581: 28 / 6)
- (80) Cire **au postit**, cire nu **se-a<u> postit** (MI.1630: 187^v)
- (81) a. până cândū **mă voi răbda**? (CC².1581: 79 / 36)
b. ce tu, ome, **rabdă** în Domnulū, ca să-ți ajute (CC².1581: 48 / 21)
- (82) a. Acesta **se veseliia** cu cărțile elinești (MC.1620: 132 / 45^t)
b. De **veseliia** cu măscăricii pre cale (MC.1620: 123 / 34^t)

3.2. Variație în selecția prepoziției

Exceptând unele verbe care se fixaseră, încă din secolul al XVI-lea, la selecția unei anumite prepoziții (tipul: *a se dezlega de*, *a se feri de*, *a se griji de*, *a izbăvi pe cineva de*, *a se lăsa de*, *a se mira de*, *a se plânge de*, *a râde de*, *a semăna a*, *a se umple de*), cele mai multe verbe, mai ales cele care includ un rol cu o semantică concretă, circumstanțială (Locativ, Țintă, Direcție, Sursă), nu-și fixaseră prepoziția, construindu-se cu diverse prepoziții (vezi exemple anterioare 2.1, 2.3): *a se apropia de*, *către*, *la*, *a avea parte de*, *cu*, *a se bucura de*, *despre*, *la*, *dereptū*, *în*, *întru*, *pentru*, *a crede de*, *în*, *întru*, *a dori de*, *după*, *pentru*, *a se încrede în*, *spre*, *a muri în*, *întru*, *dereptū*, *pentru*, *a se veseli de*, *în*, *întru*, *derept*, *de la* etc.

Unele variante (cazul verbului *a se lepi* (supra (31)) pot fi interpretate ca incluzând argumente distincte (IO vs PP) sau, dimpotrivă, ca variație de codificare a aceluiași argument (IO realizat flexionar sau analitic, cu prepoziția „cătră”).

4. Concluzii privind dinamica variațiilor sintactice și explicații posibile

4.1. Variații comune cu româna actuală

Examinând tipologia variațiilor, ca și mulțimea de exemple pentru fiecare tip, se constată următoarele:

- Aceleași tipuri de variație caracterizează atât româna veche, cât și româna actuală, chiar dacă frecvența de actualizare a unei variații este diferită în cele două etape de limbă.
- Aceleași poziții și situații sintactice prezintă, atât în limba veche, cât și în limba actuală, un grad de instabilitate mai mare, fiind mai predispuse la variație (Dat, SecO, Subiectul verbelor non-agentive psihologice și de senzație fizică, subiectul „locativ”, obiectul direct „locativ”, reflexivul non-argumental).

• Nu numai tipurile de variație sunt comune celor două stadii de limbă, dar și unele verbe caracteristice pentru fiecare tip continuă și astăzi să prezinte aceeași variație:

– pentru variația Dat//PP, vezi verbe cu reciprocitate inerentă din româna actuală ca *a se asemana* (cuiva//cu cineva), *a se împreuna* (cuiva//cu cineva) sau verbe implicând rolul tematic Sursă ca *a cere* (cuiva//de la cineva);

– pentru variația Dat//Ac, verbele *a ajuta* (cuiva//pe cineva), *a ierta* (cuiva//pe cineva), *a opri* (cuiva//pe cineva), *a sluji* (cuiva//pe cineva);

– pentru variația Ac//PP, verbele *a-și aduce aminte* (ceva//de ceva), *a asculta* (pe cineva//de cineva);

– pentru variația obiectului secundar, vezi *a învăța* (pe cineva ceva//pe cineva la ceva);

– pentru verbe non-agentive psihologice și de senzație fizică, vezi verbe ca *a-i plăcea* (ceva//de ceva), *a-i sta bine* (ceva//cu ceva), *a-l durea* (ceva//în, la);

– pentru variația reflexiv-nonreflexiv, vezi verbe actuale ca: *a (se) albi* (la față), *a (se) boci*, *a (se) coaliza*, *a (se) jura*, *a (se) lăcomi*, *a (se) oua*, *a (se) rânji*, *a (se) roși* (la față), *a (se / -și) râde*, *a (se) scânci*, *a-i (se) cășuna* (că); vezi, în plus, clasa de inacuzative înregistrate cu variație a reflexivului în româna actuală (Dragomirescu 2010: 278).

Există multe exemple de variație care au ieșit din româna standard, dar care, actualmente, se păstrează în construcții fixe, clișeizate (vezi *Nu-și crede ochilor și urechilor*) sau se păstrează în graiuri (vezi construcții ca: *a teme pe cineva*, *a dori de ceva / ceva* (DGDS, II: 37), *a tânji ceva*).

• Pentru fiecare verb cu sintaxă variantă, încă din epoca veche, una dintre construcții era predominantă. Câteva constatări cantitative (vezi TABEL 1), realizate pe CC².1581, PO.1582, Ev.1642, arată că una dintre construcții este, chiar și în cazul unor texte traduse, în inferioritate numerică (28//2, 31//5, 13//5, 22//6) sau chiar lipsește cu desăvârșire. În cazul lui *a iubi*, este evidentă, pentru majoritatea textelor, o ieșire completă din uz a variantei cu dativul; în cazul verbelor *a se atinge*, *a se bucura*, *a muri*, constatările numerice anunță o posibilă ieșire din uz a construcției cu dativul; un verb ca *a opri* și, în oarecare măsură, *a judeca* nu-și decisese direcția de evoluție (34//23, 24//11); un verb ca *a cruța*, încă din limba veche, își limitează construcția cu dativul la un singur text tradus (PO.1582).

VERBUL, TEXTUL	+Dat	+PP
<i>a se atinge</i> (CC ² .1581)	2 (6,6%)	28 (toate cu prep. „de”) (93,4%)
<i>a se bucura</i> (CC ² .1581)	5 (14%)	31 (25 cu prepoziția „de”) (86%)
<i>a muri</i> (CC ² .1581)	5 (27%)	13 (73%)
<i>a se teme</i> (Ev.1642)	Ø	10 (toate cu „de”) (100%)
<i>a se veseli</i> (CC ² .1581)	3 (11,5%)	13 (7 cu „de”) (88,5%)
<i>a se veseli</i> (Ev.1642)	Ø	13 (prepoziții diverse) (100%)

Tabelul 1

VERBUL, TEXTUL	+Dat	+Ac
<i>a cruța</i> (PO.1582)	6 (100%)	Ø
<i>a cruța</i> (CC ² .1581)	Ø	6 (100%)
<i>a dosădi</i> (CC ² .1581)	3 (23%)	10 (77%)
<i>a iubi</i> (CC ² .1581)	3 (1,2%)	164 (98,8%)
<i>a iubi</i> (PO.1582)	Ø	16 (100%)
<i>a judeca</i> (CC ² .1581)	12 (35%)	22 (65%)
<i>a sluji</i> (CC ² .1581)	41 (34 sunt [+Uman]) (92%)	4 (toate sunt [-Uman]) (8%)

Tabelul 2

VERBUL,TEXTUL	+Dat	+Ac	+PP
<i>a nădăjdui</i> (CC ² .1581)	6 (19,3%)	3 (9,7%)	22 (21 cu prep. <i>spre</i>) (71%)
<i>a opri</i> (CC ² .1581)	34 (56%)	23 (6,6%)	2 (40,7%)
<i>a râvni</i> (Ev.1642)	10 (84%)	1 (8%)	1 (8%)

Tabelul 3

- Cele mai multe tipuri de variație caracterizează și evoluția altor limbi și idiomuri romanice în faza lor veche (Ledgeway 2009: 850–2 recunoaște, pentru napoletana veche, inacuzative cu utilizare tranzitivă, cu utilizare cauzativă, inergative cu utilizare tranzitivă etc.).

4.2. Diferențe față de româna actuală

Ceea ce diferențiază limba veche de limba actuală este, pe de o parte, frecvența mai mare a variației configurațiilor sintactice în general și frecvența mai mare a anumitor tipuri de variație, iar, pe de alta, inventarul diferit de verbe care prezintă același tip de variație.

- În limba veche, dintre clasele variante, se detașează ca frecvență **(i)** clasele cu dativul (Dat//PP și Dat//Ac, uneori, cu variație multiplă Dat//Ac//PP); **(ii)** clasa cu SecO; **(iii)** clasa de verbe locative cu utilizare tranzitivă (tipul: *a îmbla*, *a intra*, *a înota*, *a lăcui*); **(iv)** clasa cu variație a reflexivului, toate acestea având realizări mai numeroase în limba veche decât în româna modernă.

- De observat că variația (de orice tip) afectează, în primul rând, verbele inacuzative (din totalul înregistrat, numai 10 verbe agentive apar în aceste inventare); trebuie, de asemenea, observat că variația reflexivă atinge în exclusivitate verbele inacuzative (fac excepție *a(-ș) întreba*, *a(-ș) vrea*, unde este vorba de un reflexiv în dativ, fie cu valoare „participativă” / „etică”, fie cu valoare „posesivă”).

4.3. Explicații posibile ale variațiilor

Explicațiile pentru diversele tipuri de variații sunt multiple, antrenând, posibil, mai multe cauze, unele mai generale, exterioare sistemului, altele din interiorul limbii.

Pentru frecvența mare de apariție a variațiilor, indiferent de tip, justificarea este una singură: în secolul al XVI-lea, normele de construcție nu erau ferm impuse, ceea ce explică ezitățile, variațiile întâlnite în același text, chiar și la mică distanță, ceea ce poate, de asemenea, explica și ușurința de preluare a unui model de construcție nu numai pentru verbe de origine slavă sau slavonă, ci și pentru verbe vechi românești al căror corespondent din original era construit diferit.

- Pentru **variațiile în care este implicat dativul**, care erau extrem de numeroase în limba veche, s-a invocat, pe bună dreptate, influența originalului slavon și maghiar, traducătorul preluând tiparul de construcție din textul de origine. În Candrea (1916: CCVII), se înregistrează următoarele verbe construite cu dativul după modelul originalului slav: *a se asemăra*, *a(-și) bate șoc*, *a se bucura*, *a cuntiri*, *a dodei*, *a judeca*, *a împiedica*, *a se învăța*, *a se lepî*, *a se podobi*, *a se ruga*, *a se teme*, *a vence*. Densusianu (1961 [1938], II: 252–255) adăugă la acest inventar și verbe ca: *a apăra*, *a crede*, *a opri*, *a se apropia*, *a se mesteca*, *a se năemi*; în plus, atribuie modelului maghiar (poate și celui latinesc) construcția cu dativul a verbului *a cruța*, ceea ce și explică apariția, aproape fără excepții, într-un singur text (PO.1582).

Dar nu orice variație a dativului trebuie pusă pe seama copierii originalului. Constatăm variații ale dativului și în texte netraduse sau în texte mai puțin tributare modelului, mai libere

în construcție (așa-numitele „cărți populare”); și aici dativul este variant, fiind înlocuit fie de acuzativ, fie de o construcție prepozițională. Înlocuirea este, cu siguranță, facilitată și de „hibele” dativului însuși, încărcat cu o plurifuncționalitate supărătoare: dativul-Sursă, dativul-Țintă, dativul-Scop, dativul-Direcție, dativul-Beneficiar, dativul-Reciprocului lasă locul unor construcții prepoziționale, în care prepoziții diferite dezambiguizează diversele valori (*a se asemana cu, a cere / cerși de la cineva, a crede în / întru cineva / ceva, a se împreuna cu, a se lipi de cineva / ceva, a se logodi cu, a muri pentru ceva sau pentru cineva, a nădăjdui spre / în ceva* etc.).

- Pentru **variațiile în care este implicat reflexivul**, și ele foarte numeroase în limba veche, s-a invocat, de asemenea, modelul slavon al originalului, unde apărea fie același verb reflexiv, fie un corespondent reflexiv pentru verbul românesc. De observat că majoritatea verbelor slave sau slavone ieșite ulterior din uz sunt reflexive: *a se blăzni* „a se înșela; a se scandaliza”, *a se ciudi* „a se mira”, *a se dodei* „a se întrista, a se mânia”, *a se dostoi* „a fi potrivit pentru”, *a se milcui* „a implora milă”, *a se milosârdi* „a fi iertător”, *a se pridădi* „a se lăsa”, *a să pristăvi* „a muri”, *a se spodobi* „a se învrednici” etc. (pentru inventarul verbelor reflexive ieșite din uz după secolul al XVI-lea, vezi, printre alții, Densusianu 1961 [1938], II: 319–342).

Pe de altă parte, este insuficient de pus întreaga variație a reflexivului din limba veche pe seama traducerilor și a copierii originalului. Nu trebuie ignorat și faptul că variația reflexivului apare, în egală măsură, în textele traduse (religioase și administrative) și în cele netraduse și că variația reflexivului este la fel de puternică și astăzi, atât în graiuri (pentru graiuri, vezi TDL: 261), cât și în limba literară. Cantitativ vorbind, reflexivitatea devine, în română, aproape un indice pentru inacuzativitate, mai ales pentru inacuzativele de schimbare de stare (Dragomirescu 2010: 277–338). În plus, în română, mai ales în varianta ei orală, populară, reflexivitatea (cu acuzativul sau cu dativul) este și o marcă „participativă”, de implicare a vorbitorului în discurs (Manoliu-Manea 2011); în graiurile actuale, se consemnează adesea variația (TDL: 182, 261). Sunt suficiente motive pentru a privi variația reflexivă din limba veche și „cu alți ochi” decât cei exclusivi ai calcului. Calculul poate explica variația reflexivă pentru un verb sau altul, dar nu poate explica amploarea și continuitatea fenomenului.

- Pentru **variațiile în care este implicat obiectul secundar** (vezi și Pană Dindelegan 2014b), caracterizat, în limba veche, ca și în româna actuală, prin instabilitate, explicația este, probabil, una internă, de evitare a structurilor în care două argumente interne (direct și secundar) pot apărea, în unele contexte (83a), nediferențiate formal; de aceea, încă din limba veche, structura cu obiect secundar apare mai frecvent cu o realizare marcată a obiectului direct (prin clitic pronominal (83b) sau prin construcție prepozițională (83c)) și cu o realizare prepozițională a obiectului secundar (83b,c):

- (83) a. **Trei întrebări**_{SECO} *întrebară* Iudeii_S **părinții**_{DO} orbului (CC².1581: 172 / 9)
 b. *învață-mă* [să fac voia ta]_{SECO} (CC².1581: 5 / 1)
 c. *Că învață pre noi* [ca nu trebuiască multă]_{SECO} (CC².1581: 157 / 34)

SURSE

- AD.1722–5, Antim Ivireanul, *Predici*, ediție critică, studiu introductiv și glosar de Gabriel Ștrempel, București, Editura Academiei, 1962.
- AOD.1675–6, *Alexie, omul lui Dumnezeu*, ed. de Maria Stanciu-Istrate, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2001 (*Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, V), p. 89–101.
- BB.1688, *Biblia lui Șerban Cantacuzino*, tipărită întâia oară la București în 1688, retipărită după 300 de ani în facsimil și transcriere, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1988.
- CazV.1643, Varlaam, *Cazania*, ediție îngrijită de J. Byck, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1943.
- CC¹.1567, Coresi, *Tâlcul evangheliilor*, ediție critică de Vladimie Drimba, București, Editura Academiei Române, 1998.
- CC².1581, Coresi, *Carte cu învățătură*, publicată de Sextil Pușcariu și Alexie Procopovici, București, Atelierele Grafice Socec, 1914.
- CDicț.1691—7, Teodor Corbea, *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*, ediție de Alin-Mihai Gherman, Studiu, note și text, Cluj-Napoca, CLUSIUM, 2001.
- CIst.1700–50, *Istoria Țării Românești*, atribuită stolnicului Constantin Cantacuzino, ediție critică, studiu filologic, studiu lingvistic, glosar și indice de nume proprii de Otilia Dragomir, București, Editura Academiei Române, 2006.
- CL.1570, Coresi, *Liturghierul lui Coresi*, text stabilit, studiu introductiv și indice de Al. Mareș, București, Editura Academiei, 1969.
- CLM.1700–50, Miron Costin, *Opere*, ediție critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice și glosar de P. P. Panaitescu, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1958.
- CLRV, Alexandru Mareș (coord.), *Crestomația limbii române vechi*, volumul I, 1521–1639, București, Editura Academiei Române, 1994.
- CM.1567, Coresi, *Molitvenic românesc*, ed. de Vladimir Drimba, București, Editura Academiei Române, 1998.
- CP¹.1577, Coresi, *Psaltire. Coresi, Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 și din 1589*, text stabilit și indice de Stela Toma, București, Editura Academiei, 1976.
- CPr.1566, Coresi, *Apostol*, ediția I. Bianu, texte de limbă din secolul XVI, *Lucrul apostolesc tipărit de diaconul Coresi la 1563*, București, 1930.
- CPrav.1560–2, Coresi, *Pravila*, ed. de Gheorghe Chivu, în I. Gheție (coord.), *Texte*, p. 218–230.
- Cron.1689, *Cronograf tradus din grecește de Pătrașco Danovici*, ed. de Gabriel Ștrempel, 2 vol., București, Minerva, 1998.
- CS.1580–619, *Codex Sturdzanus*, studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text și indice de cuvinte de Gheorghe Chivu, București, Editura Academiei Române, 1993.
- CV.1563–83, *Codicele voronețean*, ediție critică, studiu filologic și studiu lingvistic de Mariana Costinescu, București, Editura Minerva, 1981.
- DÎ, *Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea*, text stabilit și indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Alexandru Mareș și Alexandra Roman-Moraru; introducere de Alexandru Mareș, București, Editura Academiei, 1979.
- DPar.1683, Dosoftei, *Parimiile preste an*, Iași 1683, ediție critică de Mădălina Ungureanu, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2012.
- DRH.A.1635–6, *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, XXIII, București, Editura Academiei Române, 1996.

- DRH.B.1646, *Documenta Romaniae Historica*, B. Țara Românească. XXXI, București, Editura Academiei Române, 2003.
- Ev.1642, *Evanghelie învățătoare*, Govora, ediție, studiu introductiv, note și glosar de Alin-Mihai Gherman, București, Editura Academiei Române, 2011.
- FD.1592–604, *Floarea darurilor*, ediție de Alexandra Roman Moraru, București, Minerva, 1996 (*Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, 1).
- ISBD, Nicolae Iorga, *Scrisori de boieri. Scrisori de domni*, ediția a II-a, Vălenii-de-Munte, Tipografia „Datina românească”, 1925.
- ÎPI.1673–705, *Învățătură despre vremea de apoi a prorocului Isaia*, ed. de Al. Mareș, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2003 (*Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, VIII), p. 214–219.
- Mareș.TS.1551–3, *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu*, în Al. Mareș (coord.), *Crestomația limbii române vechi*, volumul I, București, Editura Academiei Române, 1994.
- MC.1620, Mihail Moxa, *Cronica universală*, ediție critică însoțită de izvoare, studiu introductiv, note și indici de Gheorghe Mihăilă, București, Editura Minerva, 1989.
- MI.1630, *Manuscrisul de la Ieud*, text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă și indice de Mirela Teodorescu și Ion Gheție, București, Editura Academiei, 1977.
- NL.~1750–66, Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*, text stabilit, glosar, indice și studiu de Iorgu Iordan, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1959.
- NT.1648, *Noul Testament* (Bălgrad / Alba Iulia), Alba Iulia, Reîntregirea, 1998.
- PH.1500–10, *Psaltirea Hurmuzaki*, studiu filologic, studiu lingvistic și ediție de Ion Gheție și Mirela Teodorescu, București, Editura Academiei Române, 2005.
- PO.1582, *Palia de la Orăștie*, text stabilit și îngrijire editorială de Vasile Arvinte, Ioan Caproșu și Alexandru Gafton, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005.
- Prav.1581, *Pravila ritorului Lucaci*, text stabilit, studiu introductiv și indice de I. Rizescu, București, Editura Academiei, 1971.
- Prav.1646, *Carte românească de învățătură. 1646*, ediție critică întocmită de Colectivul pentru vechiul drept românesc al Academiei R.P.R. condus de acad. Andrei Rădulescu, București, Editura Academiei, 1961.
- PS.1573–8, *Psaltirea Scheiană*, în *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte psaltiri din secolele al XVI-lea și al XVII-lea*, ediție de Ioan-Aurel Candrea, București, 1916.
- SB.1604–638, *Lettres roumaines de la fin du XVIe et du début du XVIIe siècle tirées des archives de Bistritza (Transylvanie)*, ed. de Alexandru Rosetti, București, Arhivele Grafice Socec, MCMXXVI.
- SVI.~1670, *Varlaam și Ioasaf*, în Maria Stanciu Istrate, *Reflexe ale medievalității europene în cultura română veche: Varlaam și Ioasaf în cea mai veche versiune a traducerii lui Udriște Năsturel*, București, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, 2013.
- ȘT.1644, *Șapte taine ale besearecii, Iași, 1644*, ediție critică, nota asupra ediției și studiu filologico-lingvistic de Iulia Mazilu; cuvânt-înainte de Eugen Munteanu, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2012.
- ULM.~1725, Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. de P.P. Panaitescu, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1957, p. 57–209.
- VRC.1645, *Varlaam, Răspunsul împotriva catihismului calvinesc*. Ed. Varlaam, *Opere, Răspunsul împotriva catihismului calvinesc*, ediție critică, studiu filologic și studiu lingvistic de Mirela Teodorescu, București, Minerva, 1984.
- VN.1630–50, *Viața Sfântului Vasile cel Nou și Vămile văzduhului*, ed. de Maria Stanciu-Istrate, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2004 (*Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, 9).

VS.post1700, *Vedenia Sofianei*, ed. de Andrei Timotin, Emanuela Timotin, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2001 (*Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, 6), p. 133–149.

BIBLIOGRAFIE

- Arvinte, Vasile, 2004, *Normele limbii române literare în Biblia de la București (1688)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- Candrea, Ioan-Aurel, 1916, *Psaltirea scheiană comparată cu celelalte psaltiri din sec. XVI și XVII traduse din slavonește*, I, Introducere, București, Atelierele Grafice Socec.
- Carabulea, Elena, 2007, „Subiectul”, în Mioara Avram (coord.), *Sintaxa limbii române în secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*, București, Editura Academiei Române, p. 24–41.
- Delcă, Denisa, 2012, *Pasivul în româna secolelor al XVI-LEA – AL XVIII-LEA*, teză de doctorat, Universitatea din București (nepublicată).
- Densusianu, Ovid, 1961 [1938], *Istoria limbii române*, I, II, ediție îngrijită de J. Byck, București, Editura Științifică.
- DGDS – Maria Marin (coord.), *Dicționarul graiurilor dacoromâne sudice*, vol. II, Literele D – O, București, Editura Academiei Române, 2010.
- Dimitrescu, Florica, 1973, „Despre *pre* la acuzativ în limba textelor traduse din slavă în secolul al XVI-lea”, în Florica Dimitrescu (ed.), *Contribuții la istoria limbii române vechi*, București, Editura Didactică și Pedagogică, p. 38–43.
- Dragomirescu, Adina, 2010, *Ergativitatea. Tipologie, sintaxă, semantică*, București, Editura Universității din București.
- Dragomirescu, Adina, 2013a, „O schimbare parametrică de la româna veche la româna modernă în sintaxa formelor verbale compuse cu auxiliar”, *Limba română*, LXII, 2, p. 225–239.
- Dragomirescu, Adina, 2013b, „Scrambling in old Romanian. An interesting correlation with V-Aux and V-Cl”, comunicare susținută în cadrul *The 15th Annual Conference of the English Department*, University of Bucharest, *Literature and Cultural Studies Section*, ACED-15, 8 iunie 2013.
- Frâncu, Constantin, 2001, *Conjunctivul românesc și raporturile lui cu alte moduri și timpuri*, Iași, Casa Editorială Demiurg.
- Frâncu, Constantin, 2009, *Gramatica limbii române vechi (1521–1780)*, Iași, Casa Editorială Demiurg.
- GR 2013 – Gabriela Pană Dindelegan (ed.), *The Grammar of Romanian*, Oxford, Oxford University Press.
- Ledgeway, Adam, 2009, *Grammatica diacronica del napoletano*, Tübingen, Max Niemeyer Verlag.
- Ledgeway, Adam, 2011, „Syntactic and Morphosyntactic Typology and Change”, în Martin Maiden, John Charles Smith, Adam Ledgeway (eds), *The Cambridge History of the Romance Languages*, vol. I. *Structures*, Cambridge / New York, Cambridge University Press, p. 382–471.
- Manoliu-Manea, Maria, 2011, „Pragmatic and Discourse Change”, în Martin Maiden, John Charles Smith, Adam Ledgeway (eds), *The Cambridge History of the Romance Languages*, vol. I. *Structures*, Cambridge / New York, Cambridge University Press, p. 472–531.
- Nedelcu, Isabela, 2013, *Particularități sintactice ale limbii române în context romanic. Infinitivul*, București, Editura Muzeului Național al Literaturii Române.
- Nedelcu, Isabela, 2014, „Two Types of Infinitival Complex Predicates: a Diachronic Perspective”, în Gabriela Pană Dindelegan, Rodica Zafiu, Adina Dragomirescu, Irina Nicula, Alexandru Nicolae, Louise Esher (eds), *Diachronic Variation in Romanian*, Newcastle upon Tyne, Cambridge Scholars Publishing, 2014, p. 223–249.

- Pană Dindelegan, Gabriela, 1968, „Regimul sintactic al verbelor în limba română veche”, *Studii și cercetări lingvistice*, XIX, 3, p. 265–296.
- Pană Dindelegan, Gabriela, 2013, „Verbul și impersonalitatea”, comunicare la *Al V-lea Simpozion Internațional de Lingvistică*, organizat de Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, 27–28 septembrie.
- Pană Dindelegan, Gabriela, 2014a, „Does old Romanian have *mixed categories*?”, în Gabriela Pană Dindelegan, Rodica Zafiu, Adina Dragomirescu, Irina Nicula, Alexandru Nicolae, Louise Esher (eds), *Diachronic Variation in Romanian*, Newcastle upon Tyne, Cambridge Scholars Publishing, p. 195–222.
- Pană Dindelegan, Gabriela, 2014b, „Direct and secondary object ditransitive structures in old Romanian”, *Linguistica Atlantica*, 33, 2, p. 25–37.
- Pană Dindelegan, Gabriela, 2014c, „Mecanismele discursive de emfază și focalizare în limba veche. Cu referire specială la subiect”, în *Actele celui de al V-lea Simpozion internațional de lingvistică*, București (sub tipar).
- Spătaru-Prlea, Mădălina, 2013, *Concurența infinitiv – conjunctiv în limba română*, București, Editura Universitară.
- TDL – Valeriu Rusu (coord.), *Tratat de dialectologie românească*, Craiova, Scrisul Românesc, 1984.
- Ușurelu, Camelia, 2014, „The Grammaticalization of Direct and Indirect Object Doubling in Old Romanian”, în Gabriela Pană Dindelegan, Rodica Zafiu, Adina Dragomirescu, Irina Nicula, Alexandru Nicolae, Louise Esher (eds), *Diachronic Variation in Romanian*, Newcastle upon Tyne, Cambridge Scholars Publishing, p. 359–384.

VALENCY VARIATIONS IN THE CONSTRUCTION OF VERBS IN OLD ROMANIAN

(Abstract)

On the basis of a rich corpus of old Romanian texts (centuries 16-18), we present a typology of verbal valency alternations, and identify the classes of verbs which display them (alternations: transitive vs. intransitive, prepositional intransitive vs. dative intransitive, verbs with subjects vs. subjectless verbs, reflexive vs. non-reflexive, variation in the choice of selected prepositions). In the second part of the paper, we examine the difference from present-day Romanian and put forward possible explanations for each type of variation. The diversity of the types of alternations, on the one hand, and the big frequency of the varying constructions in old Romanian, on the other hand, stem from the fact that the rules of the verb constructions were insufficiently stabilized in this period. This may account for the multiple hesitations and, in the case of translations, for the great frequency on loan translations.